

ZNAČENJE DOSEGA U ODNOSU MEĐU POJMOVIMA

Vinko Grgurev

Bjelovar

Primljeno 13. rujna 2003.

U članku se dokazuje da odnosi među pojmovima u bitnome ovise o tome u dosegu kojeg se pojma promatraju. Pa tako pojmovi koji su koordinirani promatraju li se s obzirom na doseg pojma »jezik« postaju dispartatni promatraju li se s obzirom na doseg pojma »indoeuropski jezik«.

Jednako vrijedi i za druge odnose među pojmovima koji se mijenjaju s promjenom pojma s obzirom na čiji se doseg misle.

Ključne riječi: doseg, logički odnos, pojam

Pojmovi se mogu uspoređivati samo po sadržaju i samo po opsegu, međutim, najuspješnija je ona usporedba koja povezuje i sadržaj i opseg. Ali, ni sinteza sadržaja i opsega nije sama po sebi dovoljna za određenje odnosa među pojmovima.

Na primjer, kako se odnose pojmovi »hrvatski jezik« i »mađarski jezik«? Hrvatski jezik identičan je samome sebi isto onako kako je mađarski jezik identičan samome sebi, dakle, pojmovi »hrvatski jezik« i »mađarski jezik« razlikuju se po sadržaju. Oni su vrsni pojmovi pojma »jezik« odnosno »jezik« je njihov (najbliži) rodni pojam.

Budući da su oni pojmovi koji su različiti po sadržaju subordinirani istom višem rodnom pojmu, pojmovi »hrvatski jezik« i »mađarski jezik« u tom su slučaju koordinirani pojmovi.

Ali, ti pojmovi nisu nužno, uvijek, koordinirani. Naime, koordinirani su s obzirom na pojam »jezik« u čijem su dosegu.

Ako su, pak, u dosegu pojma »indoeuropski jezik«, onda je situacija bitno drukčija.

Budući da je hrvatski jezik indoeuropski, pojam »hrvatski jezik« možemo podvesti pod pojam »indoeuropski jezik«, međutim, kako mađarski jezik pripada ugro-finskoj skupini, to jest onoj različitoj od indoeuropske,

onda pojam »mađarski jezik« ne možemo podvesti pod pojam »indoeuropski jezik«. Dakle, izvan njegova opsega je pojam »mađarski jezik«.

U dosegu pojma »indoeuropski jezik« pojmovi »hrvatski jezik« i »mađarski jezik« nemaju nikakav zajednički opseg.

Pojam »hrvatski jezik« u opsegu je pojma »indoeuropski jezik«; pojam »mađarski jezik« nije u opsegu pojma »indoeuropski jezik«.

Budući da pojmovi različiti i po sadržaju i po opsegu nemaju ničega po čemu bismo ih mogli uspoređivati, oni su, stoga, dispartatni pojmovi.

Dakle, pojmovi »hrvatski jezik« i »mađarski jezik« mogu biti dispartatni pojmovi ako se promatraju u dosegu određenog pojma, u ovom slučaju pojma »indoeuropski jezik«.

Pojmovi »hrvatski jezik« i »mađarski jezik« mogu biti koordinirani pojmovi, ali mogu biti i dispartatni pojmovi.

Riječ je ovdje o koordinaciji u užem smislu riječi, jer, uostalom, svi su pojmovi na određeni način koordinirani. Naime, sam odnos među pojmovima jest koordinacija (suodređenje).

Ako bi zbog toga što mnogi Hrvati i mnogi Mađari žive na istome području jezikoslovci istraživali, na primjer, kontaktnu srodnost hrvatskoga i mađarskoga jezika, bio bi proturječan polazak od teorije njihova dispartatnoga odnosa. Ne bi bila dovoljna ni teorija o njihovoj koordinaciji (u užem smislu riječi). Nužno bi trebali inzistirati na njihovoj bližoj vezi.

Zbog toga bi jezikoslovci trebali poći, svakako, od sljedeće teorijske osnove: »hrvatski jezik« i »mađarski jezik« su vrsni pojmovi njihova rod-noga pojma »jezik zajedničkih elemenata hrvatskoga i mađarskoga jezika«.

Pojam »hrvatski jezik« i pojam »mađarski jezik« mogu se podvesti pod pojam »jezik zajedničkih elemenata hrvatskoga i mađarskoga jezika«, međutim, taj pojam, ako se izvede sud »neki jezik zajedničkih elemenata hrvatskoga i mađarskoga jezika jest hrvatski (mađarski) jezik«, doseže, prema atributu »neki«, do dijela opsega pojma »hrvatski jezik« i pojma »mađarski jezik«.

Dio opsega pojma »hrvatski jezik« i dio opsega pojma »mađarski jezik« identični su u određenom odsječku, u kojem se, zapravo, prožimaju neke njihove bitne oznake. Dakle, identičan je dio sadržaja pojma »hrvatski jezik« i dio opsega pojma »mađarski jezik«.

Pojmovi »hrvatski jezik« i pojam »mađarski jezik«, budući da smo izveli identičnost dijela njihova sadržaja i dijela njihova opsega, jesu, u ovom slučaju, interferirajući pojmovi.

Iz toga što su, kao ovdje pojam »hrvatski jezik« i pojam »mađarski jezik«, određeni pojmovi, ovisno o stanovitim prilikama, i koordinirani, i dispartatni, i interferirajući, proizlazi to da njihov odnos nije objektivno učvršćen.

Odnos među pojmovima uspostavlja se u svijesti i njezinoj upravljivosti na nešto u čijem su dosegu, zapravo, s čijeg se stajališta dovode u vezu ti pojmovi.

Kako smo vidjeli, u dosegu pojma »jezik« pojmovi »hrvatski jezik« i »mađarski jezik« su koordinirani pojmovi; u dosegu pojma »indoeuropski jezik« oni su, štoviše, dispartatni. Mogu biti i interferirajući s obzirom na pojam koji omogućuje, ako može omogućiti, taj odnos.

Odnos među pojmovima bitno ovisi o dosegu njihova rodnoga pojma.

Osobito je značenje dosega u tome što iznosi na vidjelo ontološko određenje odnosa među pojmovima. Pritom nije riječ samo o logici nego imanentno i o ontologiji u njezinu kontekstu.

THE MEANING OF RANGE IN CONCEPTUAL RELATIONS

Vinko Grgurev

This article proves that the relations between concepts significantly depend upon the range of the concept that they are considered within. Thus, coordinated concepts, if considered with respect to the range of the concept 'language', become disparate.

The same holds for all the other relations between concepts which change with the change of the concept in respect of the range of which they are reflected on.

Key-words: extend, notion, relation between